

svoje hiše nekdanjo izdelovalnico koecev, ki jo je imel med 1780.—1800. Anton Avšič, dvignil poslopje za eno nadstropje in ga sploh močno razširil za potrebe nove pivovarne.

Ta pivovarna je odslej prav dobro uspevala skozi 30 let ter donášala Schwarzu lepe dobičke, tako da je mogel hčerkama Karolini in Amaliji⁷ ob njihovih porokah izplačati lepe dote. Njegova sinova Ferdinand in

⁷ *Karolina Schwarz*, roj. l. 1829., se je poročila dne 26. maja 1850. s *Pavlom Karnerjem*, asistentom anatomske klinike v Gradcu, s katerim je imela edino hčerko Karolino (r. 1853.). Po njegovi smrti (1860.) se je vrnila v Ljubljano ter se tu v drugič (1862.) omožila s *Klementom Ekertom*, stotnikom 17. pešpolka. Ekert, rojen Ljubljančan (1825.), je bil vojščak starega kova. Že leta 1848. je na laškem bojišču v bitki pri Margheri prejel srebrno svestinjo za hrabrost in bil od narednika povišan v poročnika. L. 1866. se je s 17. polkom udeležil kot poveljnik 21. kompanije bitke pri Kustoci. L. 1879. je šel kot major v pokoj in umrl v Ljubljani 3. januarja 1894.

Jožef sta oba, preden sta dovršila 30. leto, umrla l. 1850.

Jožef Schwarz je umrl dne 11. maja 1871., star 78 let. Hišo na Poljanski cesti 29 je podedovala⁸ njegova hčerka *Karolina*, por. *Ekert*, ki je pivovarno opustila. Po njeni smrti (1910.) je prešla hiša na njeni hčerki *Karolino Karner* in *Marijo*, por. *Achtschin*. Slednja je postala l. 1925. edina lastnica hiše.

Iz zakona s *Karolino Schwarz* so se mu rodili sin *Klement* (1863.) in hčerki *Friderika* (1864.) in *Avgusta Marija* (1866.). Slednja se je dne 17. januarja 1890. poročila s tedanjim pisarniškim uradnikom in poznejšim blagajnikom *Kranjske hranilnice*, *Kartom Achtschinom*.

Amalijo Schwarz, roj. l. 1830., je vzel dne 19. novembra 1852. tedanji pisarniški oficial ilirskega finančnega ravnateljstva in poznejši (1880.) upravitelj ljubljanske tobačne tovarne, *Ignac Elsner*. Izmed petero otrok je postal njegov sin *Adolf Elsner* (roj. 1856.) pozneje (1911.) predsednik deželne sodišča v Ljubljani, *Jožef* (r. 1861.) pa trgovec v Sofiji.

⁸ Prisojilna listina z dne 2. marca 1872.

ARHITEKT JOŽE PLEČNIK

Č A S T N I Č L A N M E S T A L J U B L J A N E

Na redni seji mestnega sveta, dne 12. oktobra 1939., je stavil župan g. dr. Juro Adlešič tale *nujni predlog*:

Visoki mestni svet!

Domači in tuji obiski nas blagrujejo ter nam z odkritim občudovanjem hkrati bolj ali manj prikrito zavidajo, da so v Ljubljani najtežavnejši problemi naglo in tako rešeni, kakor jih drugje ne morejo pripeljati do lepšega in boljšega zaključka niti po več let trajajoča proučevanja, študijska popotovanja, ankete in natečaji. Spominjam Vas samo na 12 let trajajoča prizadevanja za šablonsko mrliško vežo in na lepoto, združeno s pieteto naših žal! Zato nam prigozarjajo in nas prosijo, naj vsaj obelodanimo dela našega prof. Plečnika, tega uspešnega učitelja graditeljev ter umetnikov in obrtnikov najrazličnejših strok ter vzornika vsem blagim ljudem in dobrim občanom.

Tu in tam nas opozarjajo na prizadevanja vladarjev, kako bi pridobili našega umetnika; tako globoko je občudovanje, tako trdno je zaupanje v našega rojaka in mojstra, da je povsod stalen refren: »O, kaj bi pri nas napravili, če bi imeli Vašega Plečnika!«

Tudi mi se zavedamo, da je najplemenitejši sloves našega mesta — ime Plečnik. Tako s ponosom poslušamo pohvale Ljubljani, toda tem prijetnim občutkom se vselej pridruži tudi — slaba vest...

Vprašajmo se: ali smo vedno tudi mi tako sodili o svojem velikem rojaku?

Ali smo kdaj skušali izmeriti in oceniti njegove zasluge za lepoto in za zdrav napredek našega mesta?

Ali vsaj od daleč slutimo, da je Plečnikova umetnost tista luč, ki se bo v njej blestelo ime Ljubljane od roda do roda v močnejšem sijaju!

Vse pohvale, ki jih s ponosom sprejemamo — ne za svoje, temveč za njegove zasluge — so zato obenem

tudi opomini, zakaj svojemu slavnemu rojaku še nismo izkazali dolžnega mu spoštovanja.

Od Barja do Dravelj in Ježice ter od Rožnika do Žal in Sv. Križa pa gori do Gradu, ki nam ga ustvarja v prelepo krono Ljubljane in Slovenije — v mogočno slovensko Akropolo — povsod nas dokazi njegove vedno požrtvovalne ljubezni do rojstnega kraja prepirčujejo o Plečnikovi Ljubljani.

In kakor nekdanj cesarski Dunaj in kraljevska Praga s hvaležnostjo razkazujeta svoja dela našega rojaka, tako je njegova blagoslovljena roka razsipno darežljivo okrasila Slovenijo od Rakeka do Bogojine z najzlahtnejšimi dragulji in je mojster bogato obdaroval Jugoslavijo do Zagreba in Osijeka ter čez Beligrad tja do slavnih Aten sv. Vlaho ob sinjem Jadranu z razodetji svojega od Boga navdahnjenega duha, ki vse v Bogu išče in vse v Bogu najde!

Gospodje predstavniki ljubljanskega mesta, nikakor ne moremo in tudi ne smemo več odlašati s častjo, ki smo jo sto in stokrat dolžni najbolj zaslužnemu občanu, gospodu Jožetu Plečniku, rednemu profesorju arhitekture na vseučilišču kralja Aleksandra I.

Od srca radi bi sicer še nadalje stregli skromnosti, ki je znamenje veličine duha tudi pri našem rojaku, toda očitki nerazumevanja in nepojmovanja njegovih dobrotljivih zaslug se od dne do dne ponavljajo in opomini vsaj k najmanjšemu odplačilu dolga, ki Ljubljana vsega nikdar ne bo mogla plačati, postajajo z vseh strani tako pogosti, da bi zaradi še nadaljnega odlašanja izrazov hvaležnosti trpel — ugled našega mesta.

Teh očitkov ne smemo več trpeti tudi zato in prav zato, ker je vseučiliški profesor Jože Plečnik tudi — Ljubljančan, kar tudi čuti in dokazuje, kakor nikdo drugi!

Da ohranimo glavnemu mestu Slovenije sloves srčne kulture, ki veleva, da častimo svoje zaslužne može in jim izkazujemo hvaležnost, smo po najsvetlejšem vzgledu mojstra samega, ki si ob vsaki priliki prizadeva za poveličanje svoje nad vse ljubljene Ljubljane, tudi mi naposled že prisiljeni, da damo glasno in slovesno duška svojim tako dolgo zadrževanim in zaradi samega globokega spoštovanja njegove ponižnosti in skromnosti prikrivanim čustvom.

Ob triletnici našega dela za Ljubljano sem v imenu nas vseh podal na naši seji 22. decembra lanskega leta izjavo, ki ste jo vsi odobrili:

»Izrekamo svojo resno in trdno voljo, da uresničimo tudi one osnutke tega velikana umetnosti, ki jih prejšnje in sedanja mestna uprava zlasti zaradi premajhnih sredstev uresničiti niso mogle.«

Ta izjava naših resnih prizadevanj za uresničenje vseh osnutkov mojstra mi nalaga naslednji nujni predlog, katerega kakršno koli nadaljnje utemeljevanje boste gotovo vsi smatrali za nepotrebno:

Visoki mestni svet prosim, da sklene po § 17. zakona o mestih:

»Mesto Ljubljana za zgledno požrtvovalno ljubezen do rojstnega kraja, ki z njo ureja in zida domačo, lepo, zdravo in zadovoljno Ljubljano, ter za spodbudne vzore in plodnosne nauke gradbenim ter drugim umetnikom in obrtnikom, gospoda Jožeta Plečnika, rednega profesorja arhitekture na univerzi kralja Aleksandra I. in rednega člana Akademije znanosti

in umetnosti v Ljubljani, iz hvaležnosti voli za svojega častnega člana.«

K temu nujnemu predlogu blagovolite sprejeti še dodatni predlog:

»Mestna občina ljubljanska zbere z dovoljenjem svojega častnega člana, gospoda vseučiliškega profesorja Jožeta Plečnika, njegovo delo za Ljubljano v posebni knjigi ter jo njemu posvečeno obelodani.«

Naj živi v zdravju in sreči častni član mesta Ljubljane, gospod Jože Plečnik, v čast rojstnega mesta in v slavo domovine!

Ko se je poleglo odobravanje, s katerim je mestni svet odobril županov predlog, je vstal predsednik kulturnega odbora, mestni svetnik g. dr. Silvo Kranjec, in stavil tale nujni predlog o ustanovitvi »Plečnikove nagrade«:

Visoki mestni svet skleni:

»Ob priliki izvolitve univ. prof. arh. Jožeta Plečnika za častnega člana mesta Ljubljane ustanavlja mestni svet za pospeševanje urbanistične in arhitektonske ureditve ljubljanskega mesta »Plečnikovo nagrado« za slušatelje in absolvente arhitektonskega oddelka tehnične fakultete Univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani.

Izvršilne podrobnosti se bodo uredile s posebnim pravilnikom, ki ga bo po predlogu kulturnega odbora sprejel mestni svet.«

PLEČNIKOVA LJUBLJANA

FRANCE STELE

Od potresa l. 1895. sem smo sodobniki v Ljubljani priče začetkov novega razdobja v gradbeni zgodovini našega mesta. Kakor je v 18. stoletju univerzalna kulturna volja baroka na srednjeveških osnovah zgrajeno Ljubljano popolnoma preuredila in ji dala novo, do potresa 1895. merodajno lice, tako so bili po potresni katastrofi voditelji mestne uprave prisiljeni pomisliti o tem, kako zgraditi tretjo, novo, sodobno Ljubljano. Potresno razdejanje pa ni bil edini povod za to, saj pomeni vse 19. stoletje, posebno pa njega druga polovica naglo zoričev ideala mesta sodobnosti in bi se novemu duhu ne bilo moglo dolgo ustavljati. To bi bilo že tudi zato nemogoče, ker je Ljubljana proti koncu 19. stoletja naglo pridobivala nov ugled kot eno izmed ambicioznih središč probujenega slovanstva, kar ji je nalagalo dolžnost, da poskrbi tako po svojem izrazu kakor po simbolih te svoje vloge, po novih, ti vlogi ustreznih ustanovah za vse zunanje znake te svoje pomembnosti.

Da so po potresu to svojo nalogo resno vzeli v pretes, nam dokazuje dejstvo, da so se obrnili za nasvet o regulacijskem načrtu za bodočo Ljubljano na enega največjih zastopnikov urbanistične, mestno graditeljske stroke, Camilla Sitteja, ki je svoj, žal izgubljeni načrt tudi predložil. Sitte je bil zaradi posebnega značaja Ljubljane, ki ima pomembno staro jedro in ki je stala na pragu poprej nepričakovanega razvoja v okolico, posebno poklican, da pove svoje mnenje o bo-

doči Ljubljani, saj je imel izredno razvit čut za urbanistične vrednote starih mest. Razen njega sta izdelala svoje predloge tudi domači arhitekt Adolf Wolf in na Dunaju kot zastopnik nove arhitekture že zelo upoštevan goriški rojak Maks Fabiani. Posledica teh prizadevanj je bil l. 1896. sklenjeni in po oblasti potrjeni, še danes v veliki meri veljavni regulacijski načrt, ki sta ga po raznih, posebno po Fabianijevih pobudah priredila arhitekt mestnega gradbenega urada Duffé in češki arhitekt Jan Hráský.

V prvih desetletjih 20. stoletja pa se je urbanistični ideal tako naglo menjaval, da je po svetovni vojni nastopil tudi za Ljubljano moment, ko si je morala reči, da načela, ki so bila uzakonjena po potresu, ne ustrezajo več. Tudi novi položaj Ljubljane kot tretjega glavnega mesta jugoslovanske države in njeno novo stališče v krogu evropskih mest ter nepričakovani porast kulturno tvorne volje, ki se je nakopičila v njenih zidovih, je zahteval novih pogledov na urbanistični problem bodoče Ljubljane in novih, bolj širokih zasnov kakor so bile one iz l. 1896. Čas tudi ni dopuščal dolgotrajnih posvetovanj in razmišljanj o najprimernejših rešitvah, ampak je zahteval predvsem dejanj. Da so se res naglo lotili dela, je velika zasluga takratnega ravnatelja mestnega gradbenega urada, ing. Maksa Prelovška, ki je brez obotavljanja pritegnil k reševanju teh problemov arhitekta Jožeta Plečnika, ki se je od konca 19. stoletja sem odlično